

Correctievoorschrift VWO

2023

tijdvak 2

geschiedenis

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 t/m 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinerator en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*

Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

- 1 Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.
- 2 Als gevraagd wordt naar het noemen van één van de negenenveertig 'kenmerkende aspecten', is een letterlijke weergave daarvan niet vereist. Er kan in de regel worden volstaan met een juiste omschrijving van het 'kenmerkend aspect' of van dat deel ervan dat relevant is voor de beantwoording van de vraag (er zijn kenmerkende aspecten die uit meerdere onderdelen bestaan).

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

---

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

6, 5, 1, 2, 4, 3

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Er is sprake van een vroeg-stedelijke gemeenschap omdat er (twee van de volgende):

- administratie wordt bijgehouden / schrift is, want Nanni stuurt een geschreven boodschap aan Ea-nasir / heeft een tablet met de afspraken laten vastleggen bij de tempel / houdt bij hoeveel pond koper hij afdraagt / want er zijn vaste gewichten om metaal af te wegen.
- arbeidsdeling plaatsvindt, want Nanni heeft boodschappers in dienst.
- sprake is van hiërarchie, want er is een koning/heerser (met een paleis) in Ur.
- sprake is van een geldeconomie, want Nanni heeft een zak geld in bewaring gegeven (die hij terug wil) / is Ea-nasir een gewicht in zilver schuldig.

per combinatie van een juist kenmerk van een vroeg-stedelijke gemeenschap en een passend gegeven uit de bron

1

3 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

bij 1:

- Suetonius kon door zijn werk in de keizerlijke bibliotheek/archieven over verschillende bronnen beschikken om informatie te verkrijgen / informatie te controleren (waardoor historici de informatie als betrouwbaar beschouwen)

1

bij 2:

- Suetonius wilde een breed publiek boeien/vermaken, waardoor hij wellicht bepaalde zaken overdreef / te veel aandacht besteedde aan 'smeuïge' details / (te) weinig vertelde over gebeurtenissen die niet interessant gevonden zouden worden (waardoor de biografieën als minder betrouwbaar worden beschouwd voor een onderzoek naar de keizers)

2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De middeleeuwen

4 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Gregorius gaat als bisschop/geestelijke uit van een ideaalbeeld van nonnen (waar Clothilde niet aan voldoet) / beschouwt het gedrag van een eigenzinnige vrouw als Clothilde als duivels / is partij in het conflict, zodat hij vermoedelijk haar gedrag overdrijft / de schuld van het verloop van het conflict bij Clothilde probeert te leggen 2
- Een ideale non is nederig/gehoorzaam / vast / bidt / verricht liefdadigheid (wat op te maken is uit het tot voorbeeld stellen van het gedrag van Radegundis) 1

Opmerking

Alleen als het antwoord op de eerste deelvraag een combinatie bevat van de visie van Gregorius en een uitleg op welke wijze dit de bron minder betrouwbaar maakt voor de vraag, worden scorepunten toegekend.

5 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

(Steden als) Brugge konden door de concurrentie met Kortrijk niet te machtig worden / door de concurrentie werd de stedelijke macht in Vlaanderen verdeeld, zodat Johanna minder sterke steden tegenover zich kreeg (waardoor haar politieke positie verstevigde).

Opmerking

Alleen als het antwoord ingaat op de positie van Johanna (en niet op die van de stad Kortrijk) worden scorepunten toegekend.

6 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Met de verplichte aanwezigheid van een toekomstige meester en het gildebestuur bij het ontvangen van het poorterschap:

- wilde het stadsbestuur garanderen dat nieuwe poorters van hun stad genoeg kennis/kunde hadden om een bijdrage te leveren aan de stedelijke economie / dat de nieuwe poorter niet afhankelijk zou zijn van liefdadigheid / dat er geen onrust ontstond bij ambachtslieden/gildeleden die al in de stad woonden 1
- behield het gilde invloed over wie een ambacht mocht uitoefenen in de stad / kon het gilde concurrentie van nieuwkomers tegengaan 1

Opmerking

Alleen als het antwoord ingaat op een gevolg van deze voorwaarde, worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

7 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Door te schrijven dat Christus (en zijn apostelen) zich onderwerpen aan de vorsten / dat zij anderen voorschrijven zich te onderwerpen aan de vorsten kiest Marsilius van Padua partij tegen de paus 1
- wat past bij 'het conflict in de christelijke wereld over de vraag of de wereldlijke dan wel de geestelijke macht het primaat behoorde te hebben' 1

Vroegmoderne tijd

---

8 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het bestuur wilde dat 'de oude vrijheden en voordelen' van de stad behouden bleven / verzette zich tegen de uitvoering van een centraal opgelegde maatregel (wat past bij particularisme) 1
- Het stadsbestuur van Antwerpen verwachtte dat (buitenlandse) protestantse handelaren niet meer naar Antwerpen zouden komen / dat er onrust in de stad zou ontstaan onder (protestantse) handelaren (waar de economie onder zou lijden) 1

9 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

De buitenlandse bezoekers waren verbaasd, omdat in tegenstelling tot andere landen burgers in de Republiek in staat waren om een rariteitenkabinet te bezitten / omdat in de Republiek de adel niet de belangrijkste verzamelaar van kunst en curiosa was, wat werd veroorzaakt door 'de bijzondere plaats in staatkundig opzicht (en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek)'.

Opmerkingen

- *Alleen als het antwoord een combinatie bevat van een juiste uitleg over de verbazing van de buitenlandse bezoekers over het feit dat gewone burgers de rariteitenkabinetten bezitten en een daarbij passend kenmerkend aspect, worden scorepunten toegekend.*
- *Als in plaats van een kenmerkend aspect 'de Gouden Eeuw' wordt geantwoord, wordt geen scorepunt toegekend (omdat dit de aanduiding is van een periode en geen kenmerkend aspect).*

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

10 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat Descartes in zijn beschrijving wil aantonen dat empirisch onderzoek/observeren niet voldoende is om natuurwetten/wetenschappelijke inzichten te doorgronden, waarmee hij de visie ondersteunt dat een wetenschapper ook zijn verstand/rede moet gebruiken om de resultaten te interpreteren (zodat hij het rationalisme ondersteunt).

Opmerkingen

- *Alleen als het antwoord een combinatie bevat van een juiste uitleg over de ondersteuning van het rationalisme en een verwijzing naar de beschrijving, worden scorepunten toegekend.*
- *Als in het antwoord alleen wordt ingegaan op empirisme/waarneming, worden geen scorepunten toegekend.*

11 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Door de Dertigjarige Oorlog was de situatie in het Heilige Roomse Rijk onveilig (zodat de inwoners naar elders trokken) 1
- De calvinisten zouden betrouwbaar/gemotiveerd zijn, omdat ze vochten voor het in stand houden van de calvinistische Republiek / tegen de troepen van de katholieke Habsburgers 1
- In de tweede helft van de zeventiende eeuw moest de Republiek haar positie in de wereldhandel veiligstellen tegen Engeland/Frankrijk / werd de Republiek aangevallen door Engeland/Frankrijk (zodat een sterkere oorlogsvloot nodig was) 1

12 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door de aanleg van het jaagpad wordt het transport van goederen/personen via het water van en naar Leiden vergemakkelijkt (wat de economische ontwikkeling ten goede zal komen) 1
- Met het afbeelden van de namen/familiewapens van de burgemeesters / de lovende tekst, wil het bestuur de boodschap overbrengen dat het verstandige beslissingen neemt waardoor de economie van Leiden groeit / een waardevolle bijdrage levert aan de economie van de Republiek 2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De oprichting van het Louvre past bij het ideaal dat er geen speciale voorrechten zijn voor bepaalde groepen / dat iedereen bij zijn geboorte gelijk is 1
- omdat Roland schrijft dat het museum open moet zijn voor de hele wereld / niemand mag weigeren 1
- De oprichting van het Louvre past bij het ideaal dat kennis moet worden verspreid / dat onderwijs belangrijk is 1
- omdat Roland schrijft dat hij wil dat het museum een school wordt voor kunstenaars / de kunstzin moet voeden / de kunstschaten toegankelijk maakt voor iedereen 1

Opmerkingen

- *Alleen als in het antwoord telkens een juist verlicht ideaal wordt genoemd, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de brief.*
- *Als dezelfde verwijzing twee maal wordt gebruikt, wordt alleen bij het eerste passende gebruik 1 scorepunt toegekend.*

Moderne tijd

---

14 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- De krant ging uit van het nationalistische uitgangspunt dat broederschap binnen één staat de drijfveer was van eenwording/streven naar onafhankelijkheid van een volk, door te beredeneren dat de Grieken de Turken konden weerstaan, omdat ze een band hadden / dat de Grieken succes hadden, omdat ze niet verdeeld waren 2
- Het argument past bij de Romantische stroming (waar juist emotie een grote rol speelde / waarbij in de zoektocht naar identiteit werd teruggekeken naar het verleden) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

15 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- *Oliver Twist* is een roman waarbij de auteur de vrijheid heeft omstandigheden anders weer te geven dan de werkelijkheid / Dickens heeft zelf slechte ervaringen met het werkhuisensysteem, waardoor Dickens wellicht de omstandigheden overdrijft om zijn kritiek weer te geven (waardoor de onderzoeker de informatie uit de bron voor het eerste onderzoeksgebied minder bruikbaar vindt) 2
- Dat *Oliver Twist* een bestseller wordt, laat zien dat een breed publiek geïnteresseerd is in de slechte omstandigheden / betekent dat de omstandigheden onder de aandacht gebracht worden van een breed publiek, wat bijdraagt aan de (interesse in de) discussie over de sociale kwestie / waardoor meer mensen zich bewust werden van de noodzaak de slechte leef-/werkomstandigheden van arbeiders aan te pakken (waardoor de onderzoeker de bron meer bruikbaar vindt voor het tweede onderzoeksgebied) 2

16 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Tijdens de Franse Revolutie werd gestreden tegen ongelijkheid/voor vrijheid, zodat Brown door te kiezen voor deze melodie de boodschap overbracht dat abolitionisten ook streden voor vrijheid/gelijkheid / dat abolitionisten bereid zijn te strijden voor de verlichte denkbeelden 2
- Het zingen van liederen maakte de bijeenkomsten effectiever, omdat (twee van de volgende):
  - de boodschap van de abolitionisten snel kon worden verspreid via liederen (omdat een lied makkelijk te onthouden was / snel kon worden aangeleerd).
  - het zingen van liederen de bijeenkomsten van abolitionisten aantrekkelijker maakte / meer deelnemers trok.
  - de boodschap van de abolitionisten kon worden verspreid onder mensen die niet konden lezen.
  - zingen voor een gevoel van saamhorigheid zorgde waardoor de aanwezigen zich bleven inzetten voor het abolitionisme

per juist argument 1

Door de tijd heen

---

17 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 6, 1, 2, 3, 5

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Moderne tijd

18 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat de volgende twee argumenten:

- Door het laten herbouwen van dit paviljoen werd de kritiek versterkt dat de keizerlijke dynastie alleen aan de eigen belangen dacht / niet dacht aan de belangen van de Chinese bevolking, waardoor de bevolking de keizerlijke familie niet langer steunde (wat bijdroeg aan de ondergang van de dynastie) 1
- Door het gebruiken van geld voor het versterken van de marine voor het herbouwen van dit paviljoen was China minder in staat zich te verdedigen tegen buitenlandse invloeden (wat bijdroeg aan de ondergang van de dynastie) 1

19 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord:

- Door de WAAC krijgen vrouwen de kans te laten zien welke talenten zij hebben / ontdekken vrouwen de voordelen van buitenshuis werken, waarna meer vrouwen besluiten op te komen voor hun rechten / gelijkheid aan mannen te eisen / waardoor de samenleving meer openstaat voor de eisen voor meer gelijkheid (wat de emancipatie van vrouwen bevordert) 2
- De poster van de WAAC past bij (twee van de volgende):
  - '(verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massavernietigingswapens en) de betrokkenheid van de burgerbevolking bij oorlogvoering' (want de WAAC wil bereiken dat vrouwen bijdragen aan de oorlogvoering).
  - 'de rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie' (want de WAAC wil vrouwen in heel Groot-Brittannië bereiken / overtuigen van de noodzaak zich te melden).
  - 'het voeren van twee wereldoorlogen' (want de WAAC wil mogelijk maken dat zoveel mogelijk mannen naar het front kunnen om oorlog te voeren).

per juist kenmerkend aspect

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

20 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In 1937 werken de nationalist en communisten samen (tegen Japan) 1
- Saito wil met deze toespraak rechtvaardigen dat Japan China is binnengevallen / Mantsjoerije in bezit heeft / een eigen regime heeft gevestigd, door te beweren dat China niet veilig is / dat hiermee de eenheid van China moet worden gewaarborgd 2

Opmerking

Als in het antwoord van de tweede deelvraag alleen de Japanse bezetting wordt genoemd zonder rechtvaardiging van het Japanse beleid door Saito, worden geen scorepunten toegekend.

21 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met deze brief bekritiseert Lion Feuchtwanger het gebruik van terreur/geweld 1
- door te schrijven dat (een van de volgende): 1
  - zijn huis is geplunderd/verwoest/ingenomen door de SA.
  - zijn conciërge in elkaar is geslagen door de SA.
- Met deze brief bekritiseert Lion Feuchtwanger het uitschakelen van tegenstanders/verbieden van kritiek/toepassen van censuur 1
- door te schrijven dat (een van de volgende): 1
  - hij zijn huis is kwijtgeraakt omdat hij het boek van Hitler bekritiseerde.
  - dat mensen die interesse hebben in boeken/ideeën gevaar lopen in Duitsland.

Opmerkingen

- *Alleen als een juist kenmerk van het nationaalsocialisme wordt genoemd dat past bij de beschrijving van Feuchtwanger, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.*
- *Als twee keer dezelfde verwijzing naar de bron wordt genoemd, wordt alleen bij de eerste juiste vermelding 1 scorepunt toegekend.*

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 4

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- De regering brengt de boodschap over dat regering van de DDR zich wel actief opstelt voor hereniging / dat de regering van de BRD niet wil samenwerken met de DDR 1
- wat blijkt uit (een van de volgende): 1
  - de lege stoelen (voor vertegenwoordigers van de BRD).
  - de uitnodigende hand om deel te nemen aan het overleg.
  - de oproep aan Duitsers om gezamenlijk overleg te eisen.
- De regering van de BRD werkt niet mee omdat de regering van de DDR onder invloed staat van de Sovjet-Unie, zodat een samenwerking niet neutraal zou zijn / mogelijk de communistische invloed op West-Duitsland zou vergroten 2

Opmerking

Alleen als het antwoord een juiste propagandaboodschap bevat, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de bron.

23 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Op dat moment mislukt 'de Grote Sprong Voorwaarts' / ligt de nadruk op de snelle industrialisatie van de China (waardoor de oogsten mislukken en hongersnood uitbreekt) 1
- Peng Zhen beweert dat de problemen veroorzaakt zijn doordat landheren/rijke boeren de macht hebben overgenomen/invloedrijke posities hebben, wat past bij het communistisch standpunt dat een land succesvol is als de boeren/arbeiders aan de macht zijn / dat de hogere klassen de lagere klassen uitbuiten/de revolutie saboteren omdat het klassenvijanden zijn 2

24 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De West-Duitse politici waren bezorgd dat bekend zou worden welke burgers van de DDR informatie hadden doorgespeeld aan de *Staatssicherheidsdienst*, / dat sommige West-Duitse politici informatie hadden doorgespeeld aan de *Staatssicherheidsdienst*, waarna slachtoffers af zouden willen rekenen met deze informanten / de reputatie van de informanten/politici schade zou oplopen (wat voor sociale onrust zou zorgen).

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

25 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Opland geeft weer dat Deng Xiaoping de glasnost / de hervorming van Gorbatsjov als oorzaak ziet voor de studentenprotesten op het Plein van de Hemelse Vrede 1
- door af te beelden dat (een van de volgende): 1
  - Deng Xiaoping aan Gorbatsjov vraagt wat hij de communisten op de hals heeft gehaald.
  - de studenten die glasnost/hervormingen/democratie roepen.
  - op de hal 'Leve kameraad Gorbatsjov' staat.

Opmerking

Alleen als de visie in de prent juist wordt weergegeven, wordt 1 scorepunt toegekend aan een verwijzing naar een onderdeel van de bron.

26 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord:

- De studenten zagen Gorbatsjov als voorbeeld van een leider die hervormingen doorvoerde in een communistisch land / hoopten dat Deng Xiaoping zou luisteren naar Gorbatsjov 1
- Gorbatsjov wilde de politieke verhouding met China niet schaden en bezocht daarom Het Plein van de Hemelse Vrede niet / wilde zich niet mengen in de binnenlandse politiek van China 1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf.
Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 26 juni.

6 Bronvermeldingen

---

bron 1	https://www.anecdotesfromantiquity.com/a-customer-complaint-letter-from-mesopotamia/
bron 2	http://www.thelatinlibrary.com/gregorytours/gregorytours9.shtml , aldaar 39
bron 3	https://sourcebooks.fordham.edu/source/marsiglio4.asp
vraag 8	https://janlampo.com/category/eeuwig-edict/
bron 4	Rene Descartes, <i>Meditations on First Philosophy in Focus</i> , Londen en New York 1993, pag. 55
bron 5	https://www.lakenhal.nl/nl/collectie/8907
bron 6	https://gericaultlife.com/louvre-residents-1792/
vraag 14	https://www.greekrevolution.org/appeals-contributions/
bron 7	https://www.fulltextarchive.com/pdfs/Oliver-Twist.pdf , aldaar pag. 21
bron 8	https://artsandculture.google.com/asset/w-a-a-c-every-fit-woman-can-release-a-fit-man-join-the-women-s-army-auxiliary-corps-women-s-army-auxiliary-corps/GgE7eOVI1Sg2eA
bron 9	https://www.facinghistory.org/resource-library/teaching-nanjing-atrocities/japanese-diplomats
bron 10	https://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2637
bron 11	https://www.hdg.de/lemo/kapitel/geteiltes-deutschland-gruenderjahre/deutsche-frage/deutsche-an-einen-tisch.html
bron 12	https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/120005
bron 13	Opland, F.Panhuysen en W. Ellenbroek, <i>Het groot Opland boek</i> , Zutphen 1993, pag. 101